

Sociale spanning en politieke beroering in Nicaragua

Het congres van het Sandinistisch front

François Houtart

Het aanslepend conflict in het Nicaraguaanse FSLN leidde in februari 1995 uiteindelijk tot een open breuk: Sergio Ramirez, fractieleider van het Front in het Nicaraguaanse parlement verliet het FSLN om een nieuwe partij op te richten. Ramirez' initiatief kan rekenen op de steun van de meeste parlementsleden van het FSLN, van talrijke intellectuelen (o.m. de gebroeders Cardenal) en vele "historische" leidende figuren zoals Dora Maria Telles. Hieronder het beschouwend verslag van het laatste "eenheidscongres" van het FSLN in mei 1994. François Houtart schetst de tegenstellingen zoals die toen reeds aan bod kwamen en zal ze de Nicaraguaanse context verre overschrijden.

In 1990 verloor het Sandinistisch Front de verkiezingen tegen de UNO, een bonte verzameling van elkaar bekampende partijen, enkel verenigd door hun anti-Sandinisme. Het FSLN kreeg 43% van de stemmen en ging in de oppositie.

In de vier jaar na de verkiezingen heeft de regering Violetta Chamorro een neoliberale politiek gevolgd, geïnspireerd, georiënteerd, opgelegd en gefinancierd door de internationale financiële organismen (IMF, Wereldbank) en door de regering van de Verenigde Staten. Die politiek kadert in de internationale stroming tot herstel van het hedendaags kapitalisme maar ook binnen de "normalisatie" van de politieke verhoudingen nagestreefd door de Verenigde Staten van Amerika in Midden-Amerika en de Caraïben.

Deze logica zorgt voor de gebruikelijke effecten zoals ze bekend zijn in het geheel van de continenten van het Zuiden. Door de opening van de markt is de plaatselijke productie ingestort en meer dan 55% van de actieve bevolking

is werkloos (tussen 1990 en 1994 verloren meer dan 260.000 werkers hun job), door privatiseringen in alle richtingen werd de Staat progressief beroofd van zijn economische functies en is hoe langer hoe minder in staat om een minimum aan sociale zekerheid of het onderwijs- en de gezondheidszorg in stand te houden. De prijzen van de basisconsumptiegoederen werden verhoogd, de buitenlandse deviezen dienen om luxe-producten in te voeren.

Kortom, omwille van een monetaire stabilisering en de aflossing van de buitenlandse schuld neemt de armoede op een dramatische wijze toe en kan een minderheid zich verrijken. Tussen 1990 en 1992 verminderde het inkomen per hoofd met 10,9%. Op het politieke vlak is de meerderheid aan de macht progressief afgebrokkeld, de oude partijen vormen zich opnieuw zodat de huidige regering, die zich als centrum beschouwt, geconfronteerd wordt met een agressiever wordende populistische rechterzijde, vertegenwoordigd door de Liberale Partij onder leiding van Arnoldo Aleman, de burgemeester van Managua. Tijdens de verkiezingen in de Atlantische Kust-provincie kreeg deze partij, met de ineenstorting van de UNO, de meerderheid tegen het Sandinistisch Front.

Scheidingen binnen het FSLN

Het FSLN lijdt sterk onder de nederlaag van 1990 en heeft zich nauwelijks kunnen herstellen. Volgens sommige peilingen zou zij vandaag mogen rekenen op 23% van de stemintenties en zou Arnoldo Aleman de presidentsverkiezingen winnen. Dit is het resultaat van meerdere factoren, waaronder in de eerste plaats de desinteresse van de massa's voor de politiek en de vrees terug te keren tot situaties beleefd gedurende de negen jaar "oorlog op een laag pitje".

Maar het Front kent ook interne problemen. Deze zijn van drieërlei aard. Er is het verlies aan geloofwaardigheid omdat sommige leiders of leden van de partij ervan verdacht worden zich na de verkiezingen staatseigendommen te hebben toegeëigend of meer met persoonlijke verrijking dan met politiek bezig geweest te zijn. Verder is er het gebrek aan doorzichtigheid binnen het intern leiderschap, te lange buitenlandse afwezigheden van leden van de leiding, in het bijzonder van de secretaris-generaal, en ook de uiteenlopende standpunten rond belangrijke items van de nationale politiek.

Het meest fundamenteel is vanzelfsprekend het bestaan van nogal verschillende ideologische stromingen binnen FSLN. Als Front heeft het altijd in zijn schoot groepen met uiteenlopende oriëntaties verzameld. De verschillen tussen de oorspronkelijke drie revolutionaire stromingen, die zich tijdens de revolutionaire strijd verenigen, zich van elkaar scheiden en opnieuw verenigen, hadden ongetwijfeld te maken met kwesties van strijdstrategie maar ook met een aantal betrekkelijke verschillen in maatschappelijke opvatting.

Zelfs indien de doelstellingen van het FSLN, maatschappelijk gesproken, de omverwerping van de Somosistische dictatuur overstegen en een programma hanteerden van sociale transformatie in het voordeel van de meerderheden, was de leiding van de beweging hoofdzakelijk in handen van personen die behoren tot de stedelijke middenklassen (kleine burgerij) en van een aantal intellectuelen en militanten die voortkomen uit de bourgeoisie, en die in zekere mate afstand namen van hun klassebelangen. Het resultaat van deze alliantie binnen een front, dat zich na de overwinning van 1979 omvormde tot een politieke partij die de macht uitoefende, was een politiek gericht op het terugwinnen van de nationale identiteit, sociale hervormingen (landbouwhervorming in het bijzonder), programma's ten voordele van de armsten, van investeringen in de gezondheidszorg en het onderwijs. De oorlog transformeerde geleidelijk de logica van dit bouwwerk omwille van de voorrang gegeven aan defensie. Bovendien dwongen de gecombineerde effecten van de oorlog en de internationale restauratie van het economisch systeem de Sandinistische regering tot een aantal soberheidsmaatregelen, in de lijn van de zogenaamde Structurele Aanpassingsprogramma's van de jaren 1990. Dit leidde tot ontgoocheling bij sommige sectoren van de lagere klassen, bovenop het wantrouwen van de kleine landbouwers, die in tegenstelling tot de landloze boeren nauwelijks geprofiteerd hadden van de Sandinistische landbouwhervorming. In de loop der jaren ontstond een nieuwe kloof in het Front. Een kleine minderheid, het zogenaamde centrum, manifesteerde zich duidelijk ten voordele van liberale economische maatregelen om de productie opnieuw te lanceren, en voor een verbond met de UNO-regering. De twee andere stromingen die zich in de schoot van het Front organiseerden en die in recente documenten duidelijke stellingen innamen zijn meer representatief. Immers, overal in het Zuiden ontmoet men bij de krachten voor de verandering twee oriëntaties, die terwijl ze tegenover elkaar staan, een verbond kunnen aangaan om een politiek te stimuleren die tegelijk het neoliberalisme bestrijdt en de grondvesten legt voor een zelfgerichte en democratische ontwikkeling.

De eerste stroming, "Democratisch Links" (of de groep Pikin Guerrero, naar de plaats waar ze zich vormde), bevestigt haar solidariteit met de volksbewegingen, legt de nadruk op waarden als rechtvaardigheid, protest en radicaliteit en drukt de behoefte uit aan onmiddellijke en permanente strijd. In de inleiding van haar document definieert deze tendens het FSLN als een revolutionaire partij die aan de hele Nicaraguaanse maatschappij voorstelt geleidelijk een humanistisch socialisme op te bouwen, waar de rechtsstaat samengaat met economische democratie en waar de volksorganisaties een werkelijke inspraak zouden hebben bij de uitoefening van economische en politieke macht. "Democratisch Links" is van oordeel dat de armen en de werklozen, de meerderheid van de bevolking, centraal moeten staan in de hoofdbekommernis van de partij. Op economisch vlak veroordeelt de groep het liberalisme en het neoliberalisme en spreekt zich uit voor de eerbiediging van het openbaar en het privébezit, voor de democratie van de eigendom en voor de consolidering van het associatief eigendom. Het document onderstreept dat de partij het creatieve moet aanmoedigen en ook de democratische ontwikkeling van de plaatselijke macht, lokaal, territoriaal en associatief, zonder enige exclusieve. Wat het leger en de politie betreft: deze moeten de rechten van de mens eerbiedigen en zich onderwerpen aan de wetten van de republiek en de grondwet. Over de functies van het FSLN wordt geschreven dat het de instellingen en de meest representatieve politieke waarden van de nationale cultuur moet respecteren en democratisch versterken: de eerlijkheid in het bestuur, het algemeen stemrecht, de scheiding der machten, de soevereiniteit en de nationale onafhankelijkheid. De partij moet alle sectoren van de Natie vertegenwoordigen die strijden voor vrede, stabiliteit, veiligheid en politieke rechten van de burgers. Het Front dient de consensus onder haar leden, de dialoog en de discussie aan te moedigen om de interne problemen op te lossen. Tenslotte stelt het document dat de vernieuwing, de verandering en de democratie onontbeerlijke elementen zijn voor de versterking van de partij (1).

De tweede stroming vormde zich rond een motie die de nadruk legt op de doeltreffendheid van economische maatregelen, het democratisch karakter van het proces, de rechten van de mens en de samenwerking met andere politieke formaties. Deze tendens draagt de naam "Voor een Sandinisme van de meerderheden". Men stelt dat het FSLN niet vreemd is aan de nationale crisis en dat het pas kan bijdragen tot de oplossing door dit te erkennen. Er wordt geproclameerd dat het FSLN een open partij moet zijn met soepele, werkelijk democratische structuren; de leiders moeten rekenschap afleggen voor hun daden bij hun kiezers en dit zonder enig "caudillisme". Men bepleit het opzij

zetten van sectaire en partijdige houdingen en roept alle sympathisanten op om zich aan te sluiten bij de partij zodat deze "de partij van de meerderheden" wordt. Het document verwerpt categoriek de gewapende strijd en het geweld; men preciseert dat wanneer men deze methoden veroordeelt, dat ook duidelijk moet doen: "men kan niet het ene zeggen en achter de rug iets anders doen". Dit alles om het vertrouwen te winnen van de meerderheid van de bevolking die verwacht dat praktijk en politiek discours van het FSLN met elkaar overeenstemmen. De ondertekenaars van het document betuigen hun respect voor de particuliere en alle legitieme vormen van eigendom, hetzij van gemeenten, verenigingen of coöperatieven; ze veroordelen elke vorm van verbeurdverklaring. In het document vindt men tegelijk enige zelfkritiek m.b.t. het gedrag van het FSLN tijdens haar regeerperiode én de erkenning van de verworvenheden van de revolutie. Het slot luidt als volgt: "Wij hebben zware vergissingen begaan met betrekking tot het politiek concept en de politieke actie, die de maatschappij hebben verdeeld en uiteindelijk ons de macht hebben doen verliezen". De ondertekenaars veroordelen het neoliberalisme en bekritisieren de regering voor haar aanvaarding van de beslissingen opgelegd door de internationale organismen: "Indien het waar is dat het dogma volgens hetwelk alles in handen dient te zijn van de staat, niet heeft gewerkt, dan geldt eveneens dat niet mag opgelegd worden dat alles dient geprivatiseerd". Het document stelt dat voor een overwinning bij de verkiezingen in 1996, de eenheid van het Sandinisme dient gevrijwaard (2).

De polarisatie voor het congres

Naarmate de congresdatum dichterbij kwam, verhardden de twee tendensen hun houding en botsten ze met elkaar in de media. Hoewel Daniël Ortega zich niet uitdrukkelijk bij de groep heeft aangesloten, aanvaardde de eerste tendens hem als haar representatief symbool. De tweede tendens kristalliseerde zich rond initiatiefnemer Sergio Ramirez, die vooral als leider van de Sandinistische fractie in het parlement bij verscheidene gelegenheden in aanvaring kwam met Daniël Ortega.

De wederzijds gebruikte argumenten waren vaak emotioneel en soms gekenmerkt door het gebruik van scheldwoorden. "Democratisch Links" werd beschuldigd van orthodoxie, autoritarisme en manipulaties van de media. Terwijl "Voor een Sandinisme van de meerderheden" op zijn beurt betiteld

werd als sociaal-democratisch, burgerlijk, een groepje intellectuelen, rechts afwijkend.

Achter deze kwalificaties steekt in werkelijkheid een afgetekend onderscheid volgens een klasse-referentiekader. Er valt niet aan te twijfelen dat de eerste tendens de georganiseerde volkse stromingen vertegenwoordigt en dat haar leider in deze kringen een kapitaal aan vertrouwen vertegenwoordigt. Het valt evenmin te loochenen dat de tweede tendens vooral gesteund wordt door de middenklasse en door elementen van de bourgeoisie die kozen voor het Front. Toch mag men niet simplificeren. Op persoonlijk en subjectief vlak zijn de standpunten vaak overlappend. Sommige leden van het FSLN, afkomstig uit populaire milieus en zelfs leiders van sociale bewegingen, zoals de Gemeentelijke Beweging, identificeren zich met de stroming "Voor een Sandinisme van de meerderheden" en anderzijds zijn sommige personen van burgerlijke origine sterk geëngageerd in "Democratisch Links".

Bij een enquête in de bij het Sandinisme aanleunende "Unie van Professionelen" (vrije beroepen en technici), enkele dagen voor het Congres, sprak meer dan tweederde zich uit voor "Voor een Sandinisme van de meerderheden". Het lijkt geen twijfel dat in de vakbeweging of de landbouwcoöperatieven de opinies in meerderheid in de andere richting neigen.

Een Congres voor de eenheid

Ondanks de aanwezigheid van Sandinistische symboliek (historische verwijzingen, liederen van Carlos Mejia Godoy) opende het Congres in een gespannen sfeer. Enkele belangrijke interne hervormingen werden zo goed als unaniem aangenomen. Voortaan wordt, ter democratisering, minstens de helft van de leden van de Sandinistische Assemblee rechtstreeks verkozen door de regio's, de overigen worden verkozen door het nationale Congres of zijn van rechtswege lid. De tweede beslissing bepaalt dat alle partij-instanties uit minimaal 30% vrouwen moeten bestaan.

De meerderheid van de FSLN-leden en zelfs van haar leiding werden niet altijd gekenmerkt door een zeer diepgaand analysevermogen, alhoewel zij destijds doorgaans zeer adequaat reageerden onder de bijzondere omstandigheden van de wisselende krijgskansen. In de huidige conjunctuur kan dit zeer ernstige gevolgen hebben. Heeft men niet Humberto Ortega, chef van het

Sandinistisch leger en broer van de voormalige president, de orde zien verdedigen tegen de sociale of studenteneisen, aanvoerend dat ze hinderlijk konden zijn voor investeringen van multinationals?

Enkele dagen voor het congres stelde commandante Victor Tirado, lid van de nationale leiding, in *Barricada*, dat men zich, tegenover de economische evolutie in de wereld, diende te integreren in het bestaande kapitalistische systeem en pogen dit te humaniseren. In het politiek document, voorgelegd aan het congres, wordt gesteld dat men in het raam van het vrijhandelsverdrag tussen de Verenigde Staten en Centraal-Amerika (Nicaragua in het bijzonder) erover zou waken dat dit voor beide partijen in gelijke mate voordelig zou zijn, zonder de kritische kijk te verwaarlozen op de betekenis van dit verdrag voor de herstructurering van de economische krachten van het continent. Tomas Borge, historische leider van het Front, publiceerde onlangs een biografisch werk, dat bijzonder lovend was voor president Salinas van Mexico, een door links in eigen land en in de rest van Latijns-Amerika zeer omstreden personage omwille van zijn neoliberale stellingen.

In de praktijk was wat sommigen de co-regering met Violetta Chamorro hebben genoemd meer dan een mythe. Sommige FSLN-leden verdedigden dit met de zelfde argumentatie die men kan horen binnen de Europese linkerkant, namelijk het idee dat men om rechts de pas af te snijden het centrum zou moeten versterken. Het is vrij logisch dat deze tendens zich vooral manifesteert in de Sandinistische parlamentsfractie o.l.v. Sergio Ramirez.

Tegen de achtergrond van deze verschillen opende te Managua het buitengewoon congres van het FSLN "voor de Sandinistische Eenheid". De samenstelling van het congres is ook relevant voor een nauwkeuriger analyse. Hieronder de verdeling van de deelnemers volgens beroep en volgens scholingsgraad.

Strikt genomen bedraagt het percentage arbeiders en arme boeren 8,6%, waarbij men misschien enkele kleine landbouwers en handelaars kan tellen. Dat betekent dat de lagere klassen ongeveer 10% van het geheel vertegenwoordigen. Ondanks de drastische vermindering van haar effectieven sedert 1990, vertegenwoordigt de openbare sector daarentegen 36,2%. Hierbij moet men waarschijnlijk een belangrijk deel van de 10,6% werklozen en een zeker percentage studenten voegen (jonge werklozen die opnieuw gaan studeren). Zo komt men tot niet ver van 45%. Hierbij kan men de bedienden uit de particuliere sector rekenen (de bedienden uit de twee sectoren samen verte-

genwoordigen 48,2% van de congresleden) en met de handelaars en ondernemers erbij, bestaat het congres voor meer dan drievierde uit de middenklasse. Men mag het aantal leden afkomstig uit de eigenlijke bourgeoisie schatten op ongeveer 2% van het totaal.

Sociale samenstelling van het Sandinistisch congres (1994)

Arbeiders	2,5%
Landarbeiders	1,1%
Bedienden uit de openbare sector	28,8%
Bedienden uit de particuliere sector	19,4%
Landbouwers	8,4%
Boeren in coöperatieven	5,0%
Handelaars	9,9%
Ondernemers en ambachtslieden	1,6%
Werklozen	10,6%
Studenten	4,7%
Huisvrouwen	0,5%
Militairen	7,4%

Samenstelling van het Sandinistisch congres naar gelang het studieniveau (1994)

Geletterd en lager onderwijs	11,1%
Middelbaar onderwijs	41,9%
Technisch onderwijs	4,0%
Universitair onderwijs	39,9%
Andere	3,1%

Het middelbaar- en het universitair onderwijsniveau beheersen het schoollandschap van de congresleden. Indien men middelbaar technisch voegt bij het middelbaar en het hoger technisch bij het universitair niveau, komt men tot respectievelijk 43,3% middelbaar onderwijsniveau en 41,8% hoger onderwijsniveau. Deze situatie is duidelijk de vrucht van tien jaar Sandinisme, dat het onderwijs bevoorrechtte, ook indien het peil kwalitatief niet altijd beantwoordt aan de internationale normen. Dat bevestigt ook de gegevens over de sociale samenstelling, hetzij het overwicht van een maatschappelijk middenniveau, met een hoge scholingsgraad tegenover een bevolking waar de volksklassen de meerderheid uitmaken en waar het opleidingspeil tegenwoordig daalt als gevolg van de neoliberale politiek. Maar het gaat om een lagere middenklasse, economisch zeer kwetsbaar en waarvan de volkse oorsprong in het algemeen tamelijk recent is.

De socio-culturele dimensie van de politieke tendensen

We onderstreepten reeds het belang van het behoren tot een bepaalde klasse voor de oriëntatie van de twee tendensen, zelfs indien dit dient beschouwd als een onderscheidingsfactor en niet als een absolute determinant. Het is dus ook van belang de culturele dimensie van hetzelfde fenomeen te onderstrepen.

De stroming "Voor een Sandinisme van de meerderheden" schuift de reeds vermelde waarden naar voren: democratie, realisme, politieke doeltreffendheid, redelijkheid en stabiliteit. Men is ook van mening dat de machtsuitoefening bekwaamheid daartoe veronderstelt; dat een bepaald woordgebruik onaanvaardbaar is en dat vormen van sociale uitdrukking die wanorde impliceren, gebannen moeten worden; dat conflicten opgelost moeten worden door dialoog; dat de legitimiteit van de instellingen dient verzekerd door hun juridische soliditeit.

Anderzijds zijn de referenties van "Democratisch Links" meestal zeer concreet. Ze hebben betrekking op de armoede, de verslechtering van de gezondheid, het tekort aan werk, de ondervoeding, het verdrijven van de boeren van hun gronden, de achteruitgang van het onderwijs. Het woordgebruik is radicaler, zowel t.a.v. de leidende kringen die vandaag de macht uitoefenen in het land als t.o.v. het imperialisme van het Noorden. De basis van deze stroming hanteert de traditionele FSLN-terminologie, zoals "Nationale Leiding" voor de uitvoerende macht, of "voorhoede" om de rol van de partij aan te duiden. De woorden hebben een zeer presente symbolische waarde voor hen die aan de basis de maatschappij steeds verder zien dualiseren en hun verweermiddelen zien verslappen. Er is nochtans in deze stroming een algemene overeenstemming om een andere inhoud te geven aan de begrippen, m.n. wanneer het gaat over het concept "voorhoede", gedefinieerd als het feitelijk gegeven aan de spits te staan van de sociale strijd en niet zoals voorheen een hegemonisch leiderschap uit te oefenen. De reproductie van het vocabulaire is verdacht bij de middenklasse waar men een afkeer heeft van de verticalistische traditie van het FSLN en haar uitgesproken wil, in het verleden, om de organisaties van de civiele maatschappij te instrumentaliseren voor politieke objectieven.

De situatie van het Front is zeker ingewikkeld. Als gevolg van de neoliberale politiek accentueren zich in Nicaragua de klassentegenstellingen en dit heeft ook zijn weerslag op het Front, al wil niet iedereen dat erkennen. Het

Front probeert traditioneel vertegenwoordigers van meerdere sociale klassen te verenigen rond een maatschappelijk en politiek project ten bate van "de meerderheden", resulterend in een nationale en sociale politiek, gebaseerd op een aantal compromissen tussen uiteenlopende belangen. De huidige interne tegenstellingen in het FSLN zijn voor een groot deel de uitdrukking van deze contradictie.

Voor de toekomst vereist het politiek realisme vanzelfsprekend bondgenootschappen. Zoals in andere landen zouden zij tot stand kunnen komen tussen verschillende partijen en het is waarschijnlijk dat het Front voor de verkiezingen van 1996 aan een dergelijke formule zal moeten denken. Maar in Nicaragua is het FSLN zelf reeds een bondgenootschap en in de historische conjunctuur van het land is het waarschijnlijk beter om deze alliantie voort te zetten dan haar te verbreken. Immers indien de tendens "Democratisch Links" kan rekenen op de steun van de basis, dan beschikt de andere tendens zonder twijfel over het grootste aantal specialisten, intellectuelen en beheerders. Maar indien de tendens "Voor een Sandinisme van de meerderheden" de voorkeur zou krijgen, zou men dan de ontsporingen van de Mexicaanse PRI kunnen vermijden? Indien "Democratisch Links" het Front alleen zou domineren, loopt de partij dan niet het risico zich te isoleren op ideologisch duidelijker stellingen die maar weinig doeltreffend zijn t.a.v. de huidige publieke opinie? Die publieke opinie wordt nu cultureel gedomineerd door de symboliek van de middenstand, als gevolg van het individualisme dat wordt aangemoedigd door het economische beleid en door de behoefte om overlevingsstrategieën te ontwikkelen. Zij is gepolariseerd door onvergelykbare verschillen tussen de consumptieniveaus en in ruil voor de bevrediging van onmiddellijke behoeften is een deel van de volksmilieus bereid om populistische avonturen van een autoritair type te steunen.

Verskillende niveaus van analyse

Onafgezien van de incidenten die het congres kenmerkten, moet men meerdere analyse-niveaus onderscheiden. Maar om de buitengewoon levendige en soms onverwachte ideosyncrasie te begrijpen mag men de Nicaraguaanse politieke folklore niet totaal negeren. Er is Carlos Mejia Godoy die met zijn muziekgroep het congres opent met het lied *Nicaragua, Nicaraguita* waarbij ook de meest geharden tranen in de ogen krijgen.

Trouwens in Nicaragua is iedereen dichter, en Tomas Borge, de enige overlevende stichter van het Front, maakt hiervan gebruik in zijn openings-toespraak. Op het einde van de zitting, terwijl het tellen van de stemmen op zich laat wachten, worden dansen en liederen geïmproviseerd tussen de stoelenrijen onder de stomverbaasde, maar glimlachende blikken van de Vietnamese delegatie. Zoals altijd op bijeenkomsten met een groot aantal deelnemers, kondigt men van tijd tot tijd aan dat deelnemers het een en ander hebben verloren. Maar de verrassing en de hilariteit maken zich meester van het congres wanneer een van de deelnemers via de microfoon laat aankondigen dat hij zijn schoenen kwijt is! En op Pinksterzondag tenslotte, de derde dag van het congres, wanneer procedurekwesties de debatten hebben onderbroken, houdt een van de leden van de Assemblée, een protestants pastor, een preek over de betekenis van dit feest en vraagt aan alle deelnemers een minuut te bidden. De vergadering trekt zich terug in stilte, ongetwijfeld een vrij rare bedoening voor een revolutionaire partij, maar wat er op wijst dat er in Nicaragua, zoals men vroeger reeds stelde "tussen christelijk geloof en revolutie er geen tegenstelling is".

Maar laten we terugkeren naar de verschillende analyse-niveaus. De eerste en meest fundamentele is de politieke analyse, die we niet kunnen losmaken van de sociaal-economische context. De twee door ons behandelde tendensen waarrond er op het zogenaamde "congres van de eenheid" een polarisatie plaats had, beantwoorden werkelijk aan klasse-posities, binnen een beweging die zich progressief noemt. Maar zelfs in een niet-industriële maatschappij zoals Nicaragua accentueert de neoliberale politiek de sociale verschillen en tegenstellingen. Dit o.a. in de gedaante van de zogenaamde ESAF (Enhanced Structural Adjustment Facilities), op gang gebracht door het IMF, die haar directeur-generaal, Michel Camdessus inzette om deze politiek te doen aannemen. Het gaat altijd om dezelfde logica, waarbij de macro-economische fenomenen worden geïsoleerd van hun maatschappelijke context en gepoogd wordt bij een ramp de gaten te dichten.

De politieke opvattingen die het Front verdelen vertegenwoordigen geen tegengestelde polen tussen aan de ene kant de neoliberale opties en aan de andere kant de socialistische keuzen. Het gaat eerder om opties binnen een project van maatschappelijke veranderingen. Het is duidelijk dat zij die beschikken over een zekere economische en sociale status, al dan niet recent verworven, de neiging hebben deze te reproduceren voor zichzelf en toekomstige generaties, vooral wanneer de revolutionaire euforie voorbij is en meer nog wanneer het verlies van macht en de herschikking van het economisch

veld van het neoliberal project een mondiaal gegeven van lange duur lijken te maken.

Het leven van elke dag, de relaties binnen de klasse, ook met niet-sandinisten die behoren tot dezelfde families, de intellectuele cultuur en belangstelling, de eerder exclusieve scholen van de kinderen, de vrijetijdsbesteding, de internationale contacten, het consumptiepeil en de behouden rang in een maatschappij waar de statussymbolen meer dan ooit verbonden zijn aan het bezit van zichtbare materiële goederen, resulteren uiteindelijk in een beïnvloeding van de politieke opvattingen. In feite herleidt de boerenwereld of de wereld van de armen in de stad zich in grote mate tot een abstractie, ternauwernood vertegenwoordigd door de kleine ambulante verkopers rond verkeerslichten of door het geüniformeerd dienstpersoneel uit een ander tijdperk. Deze situatie is voor alles een sociale realiteit, waarvan individuen zich moeilijk kunnen losmaken.

Wat de armsten bezighoudt is van een heel andere orde. Steeds meer gaat het om het dagelijks overleven, het krediet voor de kleine boeren en de coöperatieven, de dispensaria zonder medicamenten, het toegenomen geweld binnen het gezin wegens de verslechterde levensomstandigheden. Het gaat om de groeiende werkloosheid, het vinden van overlevingsstrategieën als oriëntatie voor de economische praktijk. Als in een aantal regio's kinderen van de honger boomwortels eten, dan is de politieke wereld veraf. "Aanpassingsmaatregelen" botsen frontaal met de meest vitale belangen van het volk, ook indien zij volgens anderen bepaalde macro-economische evenwichten herstellen.

De in coöperatieven verenigde boeren die hun grond zien teruggenomen worden door de oude eigenaars die gevlucht waren tijdens het Sandinisme omdat ze partij kozen voor Somosa, zijn bereid die grond te bezetten en met geweld verzet te bieden, zelfs indien in Managua de Sandinistische politici de dialoog bepleiten en het gebruik van geweld afkeuren. Het verlies van arbeidsplaatsen wegens de soberheidsmaatregelen leidt in sommige sectoren tot sociale acties, die soms uitdraaien op geweld. Zij die oordelen dat dit illegitiem en onaanvaardbaar is en hun aandacht eerder richten op de middelen dan op de oorzaken, behoren over het algemeen tot andere sociale klassen. Maar in de maatschappelijke conflicten zijn de armen altijd het slachtoffer. Kortom, andere referenties, een andere cultuur, een ander wereldbeeld, andere handelwijzen liggen aan de basis van reële breuklijnen.

Ongetwijfeld zijn het niet direct de ondergeschikte klassen die ageren binnen de formele politiek. Hoe zouden ze kunnen, op enkele uitzonderingen na? En toch vormen ze de meerderheid van de bevolking. Het is waar dat hun scepcis tegenover de politiek diep zit. Velen hebben geloofd in de Sandinistische revolutie en vandaag heeft hun afwezigheid bij de macht het terrein overgelaten aan politieke praktijken waarvan ze het slachtoffer zijn. Sommigen hebben met wrok gezien hoe sommige militaire en burgerlijke Sandinistische leiders zich collectieve goederen toeëigenden of gebruik maakten van het feit dat ze behoorden tot de bezittende klassen of er dicht bij stonden, om de voorwaarden te scheppen voor hun materiële en culturele reproductie, terwijl de meerderheid bleef steken in de armoede. Maar met de Sandinistische revolutie is niet alle hoop verdwenen. Er is een populair milieu waarvoor het Sandinisme het enig geloofwaardig alternatief vertegenwoordigt, en een belangrijke groep is bereid de revolutionaire vlam te doen herleven op daartoe geschikte ogenblikken, zoals bijvoorbeeld ter gelegenheid van een electorale campagne.

En opnieuw stelt zich het probleem van de aanwending van geweld. Voor sommigen is alles wat de sociale orde verstoort gewelddadig. Dat is vanzelfsprekend niet de opvatting van de armen van Nicaragua, die ongetwijfeld ruw kunnen zijn in hun reacties, weinig genuanceerd in hun taal en symbolische uitdrukkingen en weinig beschaafd in hun relaties, maar die ook weten wie het meeste lijdt onder brutaliteiten. Wat betreft het geweld in de binnenlandse oorlog, destijds gevoed en aangewakkerd door buitenlandse krachten, daar willen de volkse kringen niet meer van weten en velen zijn bereid tot elk compromis om een nieuwe oorlog te vermijden. Dat bleek bij de verkiezingen van 1990. Dat was ook recent in El Salvador het geval en afgezien van de verschillen in de situaties is het negeren van dit gegeven een van de belangrijkste politieke vergissingen van een beweging als het Lichtend Pad in Peru.

Niemand in Nicaragua wil dit geweld dat tot de laatste maanden nochtans sporadisch voortduurde in sommige streken en waarop het document van de tendens "Voor een Sandinisme van de meerderheden" zinspeelt. In de huidige conjunctuur heeft geweld geen zin, maar terzelfdertijd mag men niet uitsluiten dat, in theorie, ooit de voorwaarden voor een gewapende bevrijdingsstrijd zullen vervuld zijn.

Het zou dus misleidend zijn te beweren dat op het congres de tendens "Democratisch Links" voornamelijk bestond uit elementen behorende tot de volkse milieus. Men zou trouwens gemakkelijk een aantal personen kunnen aanwijzen die zich wel beroepen op het volk maar die er niets mee gemeen

hebben, mensen waarvan noch de levensstijl, noch sommige van hun verklaringen, getuigen van belangstelling voor de armen en hun cultuur. Maar op het niveau van de politieke analyse is dat niet het probleem.

Het komt er op aan te weten of het politiek project beantwoordt aan de reële noden van de lagere klassen zoals ze nu objectief bestaan in Nicaragua. Alleen een radicaal-kritische positie tegenover het neoliberalisme en zijn concrete toepassingen kan beantwoorden aan dergelijk imperatief. Alleen steun aan de werkelijk bestaande volkse strijd, zonder deze te instrumentalisieren maar door er een politieke dimensie aan te geven, kan de echte belangen van die sociale groepen weerspiegelen. Alleen één anticipatie op de toekomst van het huidige economisch model en een voorstel tot democratische en volkse alternatieven kan leiden tot adequate veranderingen.

Zijn de stellingnamen van beide tendensen zo erg contradictorisch? Ja en neen. Ja, in de mate dat zij meer vertegenwoordigen dan een probleem van gevoeligheid of de juiste maat op eenzelfde schaal. Wij hebben reeds gezegd dat er sprake is van een klasse-element, waardoor de tendensen in zekere zin incompatibel zijn. Maar in de huidige situatie zijn convergenties mogelijk, hetzij omdat een nationaal project noodzakelijk anti-imperialistisch is of omdat gemeenschappelijke stellingen verdedigd kunnen worden, bv. rond de wettelijke erkenning van de eigendom van hen die landbouw- of bouwgrond hebben verworven, dankzij de Sandinistische hervormingen, of rond de gezondheidszorg, het onderwijs en enkele economische maatregelen. Maar opdat dergelijke stellingen compatibel zouden zijn binnen een en dezelfde partij moet de tweede tendens, die cultureel en materieel verbonden is met burgerlijke en betere middenstandskringen, zich ten dienste stellen van de directe belangen van de volksmassa's waarvan de politieke uitdrukking moet domineren. Zoniet leidt dit geleidelijk tot het gebruik van de maatschappelijke kracht van de massa's voor de reproductie van andere klassen en kan dit zelfs leiden tot hun instrumentalisering voor het nieuw model van gemondialiseerde accumulatie. Het voorbeeld van de PRI in Mexico is voldoende duidelijk en dat van de christen-democratie in El Salvador, Ecuador of Chili is niet minder stichtend. Van meer recente datum is het uitreden van de tendens Joaquim Villalobos uit het FMLN in El Salvador. Deze tendens is vergelijkbaar met "Voor een Sandinisme van de meerderheden" in Nicaragua en lijkt ook eenzelfde oriëntatie te manifesteren.

De aanwezigheid van de tendensen in de nieuwe structuren van het Front

Indien het slechts ging over interne problemen van het FSLN m.b.t. tot methoden van politieke actie of om persoonlijke onverzoenbaarheden, dan kon men stellen dat met wat zelfkritiek aan de ene en wat goede wil aan de andere kant de problemen gemakkelijk opgelost kunnen worden. Maar de verschillen zitten dieper en het verloop van het congres werd gedomineerd door deze realiteit. Bij de verkiezingen voor de Sandinistische Assemblée circuleerden aan weerszijden lijsten met daarop de namen van partijgangers van één tendens. Meerdere kandidaten van de tendens "Voor een Sandinisme van de meerderheden" w.o. prestigieuze prominenten als Ernesto Cardenal werden niet herkozen. Anderen werden het "slachtoffer" van de 30% regel ten voordele van vrouwelijke kandidaten. De nieuwe assemblee bevat bijna 70% nieuwe leden; 65% van de mandaten ging naar "Democratisch Links" en 35% naar "Voor een Sandinisme van de meerderheden".

Voor de verkiezing van de Nationale Leiding had een van de commandanten, Henry Ruiz (een persoonlijkheid met een grote autoriteit binnen het Front) een lijst voorgesteld, die werkelijk alle strekkingen omvatte. Buiten het feit dat een dergelijk aantal onrealistisch was, presenteerde hij zich als kandidaat voor de post van algemeen secretaris. Dit plaatste hem automatisch tegenover Daniël Ortega en garandeerde hem de steun van de groep van Sergio Ramirez. Hij weigerde tot het laatst elk compromisvoorstel inclusief het voorstel zijn kandidatuur voor te drazen voor de post van adjunct-algemeen-secretaris. Tomas Borge, die door het congres unaniem werd begroet als historisch leider, weigerde voorzitter te worden van het Front toen de stemmen hierover zich mathematisch gelijk verdeelden tussen pro en contra.

De verkiezing voor de Nationale Leiding, waarvan het aantal leden van 9 op 15 werd gebracht, teneinde de vertegenwoordiging van beide tendensen en 30% vrouwen te verzekeren, gaf een evenwicht gelijkwaardig aan dat van de Sandinistische Assemblée (3). Een belangrijk incident was de niet-verkiezing van Sergio Ramirez, blijkbaar had niemand dat verwacht. Weliswaar circuleerden officieus lijsten van partijgangers van Daniël Ortega waarop de naam van Sergio Ramirez niet voorkwam, maar het tegenovergestelde was aan de andere zijde ook het geval. Het probleem was dat de eerste tendens de meerderheidsstroming was. Het is evident dat men andere voorzorgen had

moeten nemen, wilde men zijn aanwezigheid verzekeren, maar waarschijnlijk dacht niemand dat een dergelijke situatie zich zou voordoen (4).

De drie voornaamste functies in de leiding werden ook door stemming aangeduid: Daniël Ortega wordt algemeen secretaris, Tomas Borge wordt adjunct-secretaris en Rene Nunez, gewezen partijsecretaris wordt schatbewaarder. Een week later verkoos de Sandinistische Assemblée de andere functies, Monica Baltonado voor de partijorganisatie, Victor Hugo Tinoco voor de internationale relaties en Lumberto Campbell (Atlantische Kuststreek) voor de vorming. Dit betekent een absoluut monopolie voor "Democratisch Links".

Men moet hieraan toevoegen dat de twee bladen, verbonden met het FSLN, geleid worden door partijangangers van "Voor een Sandinisme van de meerderheden". Daarentegen zijn de twee radiostations met een grote luisterdichtheid, *JA* en *Primerisima*, op de hand van "Democratisch Links". Dit past in de hierboven geschetste logica van de kloof, waarbij de radio's een volks publiek hebben dat veel omvangrijker is dan dat van de kranten.

In deze omstandigheden kunnen de geschillen dus moeilijk bijgelegd worden. Meerdere buitenlandse prominenten pogen te bemiddelen. Zelfs indien het Front een verenigde politieke formatie blijft, dreigen de interne spanningen haar actie te verlammen en op korte termijn politiek minder doeltreffend te maken. En indien het Front uiteenspat, dreigt de politieke balans even negatief te worden.

Dat stelt een reeks theoretische problemen die Gramsci reeds opwierp in zijn analyses van de Italiaanse politiek tijdens het interbellum. Zoals in vele andere situaties van Latijns-Amerika is - zonder volledig bepalend te zijn - in het geval van Nicaragua de rol van de intellectuelen en hun klasse-oorsprong belangrijk.

Maar er is ook het vraagstuk van de staat, die in Nicaragua verkeert in een toestand van reconstituering ten voordele van de belangen van de bourgeoisie, vooral van een financiële of commerciële comradore bourgeoisie die een intermediaire functie heeft t.o.v. het buitenland. Een aantal Sandinisten voortkomende uit dezelfde klassen, liberale democraten, die gestreden hebben tegen het somosisme en met sterke volkse sympathieën, hebben het moeilijk niet in het spoor te treden van deze reconstituering van de staat, zelfs indien ze menen een remmende functie te moeten uitoefenen. Men moet hieraan toevoegen dat dit competente lieden zijn, die leidende staatsfuncties hebben uitgeoefend tijdens het Sandinistisch bewind. Het past ook in een logisch

samenhangend geheel dat zij aangetrokken worden door een idee van politieke doelmatigheid, eerder dan door sociale radicaliteit.

Dan is er nog de oriëntatie van het leger, dat uiteraard sterk gereduceerd werd. In zijn institutionaliseringsproces tot nationaal leger, heeft het zich meer en meer gedefinieerd als garant voor de orde, zonder de inhoud van die orde ter discussie te stellen. Dit is zeer duidelijk in de verklaringen van generaal Humberto Ortega, waarvan het mandaat gegarandeerd is tot februari 1995. De institutionele logica heeft het leger geïntegreerd en dat past in de logica van de orde om haar reproductie in de nieuwe maatschappij te verzekeren, terwijl het terzelfdertijd poogt een zekere bescherming te garanderen voor het FSLN en haar partijgangers binnen de natie.

Op het vlak van de nationale politiek is het goed te noteren dat Antonio Lacayo, huidig minister van de president, geneigd lijkt rond zijn naam en rond een kandidatuur voor het presidentschap de krachten van het centrum te verzamelen en duidelijk toenadering zoekt tot een aantal elementen van het FSLN. Wat betreft de beweging "Democratische Convergentie", gelanceerd door Alejandro Serrano, de rector van de Nationale Universiteit, dit is geen partij maar verenigt prominenten van verschillende strekking met als doel samen oplossingen te vinden om het land uit de huidige polarisatie te halen. Vermelden we tenslotte dat kardinaal Obando y Bravo, volgens de peilingen de prominentste persoonlijkheid van het land, zijn steun aan de rechterzijde, met name die van de burgemeester van Managua, niet verbergt en zowel het FSLN als de regering Chamorro bekritiseert.

Tot besluit. Het lijkt evident dat omwille van de politieke doelmatigheid, t.i.z. om een deelname aan de macht te verzekeren, het FSLN of zijn eenheid moet herstellen, of moet werken aan allianties met progressistische politieke krachten georganiseerd in eigen formaties. Indien de huidige conjunctuur aanhoudt is het zelfs mogelijk dat het Front voor de verkiezingen van 1996 nog andere allianties tot stand moet brengen. Indien het erin slaagt de eenheid te bewaren en indien het FSLN een partij wil zijn die een uitdrukking is van de volksmassa's, dan kan ze dat niet doen door de belangen van deze laatsten op te offeren. Dit vereist de erkenning door de leden, behorende tot andere klassen, van de prioriteit van deze belangen boven de hunne. Het is door zich radicaal naar buiten te keren en zich op de problemen van de Nicaraguaanse samenleving te richten en zich te plaatsen boven de twisten tussen personen en procedure-maneuvers, dat de partij haar elan kan terugvinden.

Noten

- (1) FSLN, nr. 37-38 (feb, maart, april 1994), Parijs.
- (2) *Ibidem*.
- (3) Er waren meerdere verrassingen, met name de belangrijke score Ballardo Arce, die velen bij voorbaat uitsloten en die een hoger resultaat behaalde dan Daniël Ortega, waarschijnlijk ten gevolge van zijn zeer briljante tussenkomsten tijdens het congres. Hetzelfde gold voor Victor Tirado, de bevelhebber van Mexicaanse origine en voorstander van een " geciviliseerd" kapitalisme maar zeer dicht- en dit op een actieve manier- bij de boerenbeweging. Jaime Weelock, die in Harvard studeerde, was geen kandidaat.
- (4) Tomas Borge had voor hem gestemd, maar zijn stembiljet werd geannuleerd omdat hij een te hoog aantal namen had aangekruist op de lijst (47 i.p.v. 45). Er ontbraken slechts weinig stemmen voor de verkiezing van Sergio Ramirez.